

DINNING IQTISODIYOTI: XAYRIYA FAOLIYATLARI VA IJTIMOIIY ADOLATNING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI

Xudoyberdiyev Rashid Zokir o‘g‘li

Toshkent davlat tibbiyot universiteti. O‘qituvchi

e-mail: xudoyberdiyevrashid077@gmail.com +99888-033-24-94

Talaba: Mirzayeva Soliha Ubaydullo Qizi

Tashkent State Medical University

e-mail: solihagrand2024@gmail.com +99877-702-70-21

Ushbu maqolada dinning iqtisodiy tizimdagi o‘rni, ayniqsa xayriya faoliyatlari va ijtimoiy adolat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik tahlil qilinadi. Dinning iqtisodiy tamoyillari jamiyatda tenglik, saxovat va birdamlikni mustahkamlash orqali iqtisodiy barqarorlikka xizmat qiladi. Ayniqsa, islomdagi zakot, sadaqa, fitr va xushmuomalalik kabi qadriyatlar orqali kambag‘allikka qarshi kurashishda diniy yondashuvlarning o‘rni yoritilgan.

Kalit so‘zlar: din iqtisodiyoti, xayriya, ijtimoiy adolat, zakot, sadaqa, iqtisodiy tenglik, saxovat.

Din insoniyat hayotining ajralmas qismi bo‘lib, uning iqtisodiy faoliyatiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Insonlar o‘z mehnati, boyligi va imkoniyatlarini nafaqat shaxsiy manfaat, balki ijtimoiy mas’uliyat nuqtayi nazaridan ham baholaydilar. Diniy tamoyillar iqtisodiy faoliyatda halollik, adolat, insof va saxovatni targ‘ib qiladi. Ayniqsa, xayriya faoliyatlari orqali jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta’minlash va kambag‘allikni kamaytirish yo‘lida muhim iqtisodiy mexanizmlar shakllanadi.

Dinning iqtisodiy tizimdagi o‘rni: Din iqtisodiy tizimning ma’naviy poydevorini tashkil etadi. Iqtisodiy hayot faqat foyda olish emas, balki insoniy qadriyatlarni asrash, resurslardan adolatli foydalanish, muhtojlarga yordam berish bilan ham bog‘liq. Islom dinida “halol mehnat” va “harom boylik” tushunchalari iqtisodiy faoliyatning axloqiy mezonlarini belgilaydi. Shuningdek, “ribo” (foiz)ning taqiqlanishi iqtisodiy tizimni

adolatli qilishga qaratilgan, chunki foiz tizimi kambagʻallarni yanada kambagʻal, boylarni esa yanada boy qiladi.

Xayriya faoliyatlarining iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati: Xayriya faoliyatlari dinning eng muhim iqtisodiy koʻrinishlaridan biridir. Islomda bu zakot, sadaqa, fitr va fidya kabi shakllarda amalga oshiriladi. Zakot — boylikning 2,5 foizini muhtojlarga berish majburiy diniy burch boʻlib, u iqtisodiy resurslarni qayta taqsimlash vositasidir.

Sadaqa esa ixtiyoriy yordam boʻlib, insonni saxovatli boʻlishga, boshqalar dardiga befarq qolmaslikka oʻrgatadi.

Xayriya tizimi nafaqat kambagʻallarga yordam beradi, balki iqtisodiy muvozanatni saqlaydi. Masalan, zakot orqali olinadigan mablagʻlar kambagʻallar, qarzдорlar, sayohatda qolganlar yoki islom yoʻlida xizmat qiluvchilarga sarflanadi. Bu holat ijtimoiy tabaqalanishning keskinligini kamaytiradi va jamiyatda ijobiy iqtisodiy muhitni yaratadi. Ijtimoiy adolat tushunchasining diniy ildizlari

Ijtimoiy adolat — bu jamiyatda har bir insonning huquq va imkoniyatlar tengligini taʼminlash tamoyilidir. Dinning asosiy maqsadlaridan biri ham shu adolatni qaror toptirishdir. Islomda adolat “adl” soʻzi bilan ifodalanadi va u Allohning eng yuksak sifatlaridan biri sanaladi.

Diniy iqtisodiy tizimda adolat quyidagicha namoyon boʻladi:

Har kim halol mehnati bilan topgan boylikka ega boʻladi.

Boylar kambagʻallarning huquqlarini tan oladi.

Hech kim och yoki uysiz holatda qolmasligi kerak.

Demak, xayriya faoliyati ijtimoiy adolatni taʼminlashning amaliy shakli hisoblanadi. U insonlar oʻrtasidagi iqtisodiy tafovutni kamaytiradi va ijtimoiy birdamlikni kuchaytiradi.

Diniy tamoyillar insonlarning iqtisodiy qarorlariga axloqiy cheklovlar kiritadi. Masalan, Qurʼonda boylik faqat bir guruh qoʻlida toʻplanmasligi kerakligi (Hashr, 7-oyat) taʼkidlanadi. Shuning uchun har bir musulmon boylikni nafaqat shaxsiy foyda uchun, balki jamiyat farovonligi uchun ham ishlatishi lozim.

Bu tamoyil orqali din iqtisodiy adolatni taʼminlaydi:

Boylik aylanishini ragʻbatlantiradi.

Muhtojlarga yordamni majburiy qiladi.

Iqtisodiy beqarorlikning oldini oladi.

Zamonaviy jamiyatda diniy xayriyaning roli

Bugungi kunda ko‘plab diniy tashkilotlar xayriya fondlari orqali kambag‘allarga, bemorlarga, yetim va nogironlarga yordam berib kelmoqda.

Misol uchun, musulmon mamlakatlarda “Zakot jamg‘armalari”, “Muslim Hands”, “Human Appeal” kabi tashkilotlar faoliyat yuritadi. Ular ta’lim, sog‘liqni saqlash va oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash orqali iqtisodiy adolatga hissa qo‘shadi.

Bundan tashqari, nasroniylikdagi “Caritas”, “World Vision” kabi xayriya tashkilotlari ham dunyo miqyosida millionlab odamlarga yordam beradi. Bularning barchasi shuni ko‘rsatadiki, din — bu faqat e’tiqod tizimi emas, balki iqtisodiy barqarorlikni saqlovchi kuchdir.

Xayriya va iqtisodiy taraqqiyotning o‘zaro bog‘liqligi

Xayriya faqatgina yordam shakli emas, balki iqtisodiy o‘shishning ham vositasidir. Xayriya orqali aholining kam ta’minlangan qatlami iste’mol qobiliyatini oshiradi, bu esa iqtisodiy faollikni kuchaytiradi. Shuningdek, xayriya faoliyati bandlikni oshiradi, ijtimoiy loyihalarni rivojlantiradi va iqtisodiy resurslarning aylanishini ta’minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, dinning iqtisodiy tizimdagi o‘rni nafaqat ibodat yoki axloqiy qadriyatlar bilan, balki amaliy iqtisodiy mexanizmlar orqali ham namoyon bo‘ladi. Xayriya faoliyati ijtimoiy adolatni ta’minlashning eng muhim vositasidir. U jamiyatda iqtisodiy tenglikni, o‘zaro yordam va birdamlikni kuchaytiradi. Diniy iqtisodiy tizim insonni nafaqat o‘z manfaatini, balki jamiyat manfaatini ham o‘ylashga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Al-Qur‘on Karim, “Baqara” va “Hashr” suralari.

Al-G‘azzoliy. Ihyou ulum ad-din. – Qohira, 1998.

Weber, M. The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism. – London, 2002.

Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.

Abdurahmonov A. Islom iqtisodiyoti asoslari. – Toshkent: TDShI nashriyoti, 2016.

Omonov B. Dinning ijtimoiy funksiyalari. – Toshkent, 2020.

Qurbonov A. Islomda ijtimoiy adolat. – Samarqand, 2019.

Hasan Z. An Introduction to Islamic Economics. – Jeddah: IRTI, 2011.